

Katica Barbarić

GRIŠKO-BELGRADSKA SELA KROZ POVIJEST

Vinodolska dolina je takov kraj va kon je povijest bila jako bogata sakakovimi događaji. Tu prošlost zvira iz sake gromače i sakog kamika, iz sakog sela i sake stare kuće, pa je zadnji čas da se zaštiti i pokaže se ta bogata baština i da se o tomu nič i zapiše. Da ne pade se to va zaborav i da mladi vide kako se nigda teško delalo i živelo, morda ne bi bilo zgorega razmišljat i o osnutku Zavičajnog muzeja Vinodola, ča sakako ovaj kraj zaslužuje.

Griška su sela nastajala uglavnom blizu žive vodi (izvori) ka je bila temelj žitka. Sako selo imelo je jedan ili više studenac. Kuće su zidane jedna uz drugu, povezane uskimi klanci, a sela zgljedaju obla ko tičja njazla, va kih su nigda si med sobun bili v rodu.

O graditeljstvu ovog kraja i žitku va naših selih čagod je i napisano, ali nikad ni previše zabilježiti ono ča su nan o semu tomu divaneli naši stariji. Kako su i Grižane del ovog našeg lipog Vinodola, ono ča me ponukalo da pišen je da se ne zaboravi narodno stvaralaštvo i običaji življenja, o čen svedoče povjesna, kulturna, tehnička, umjetnička i druga dogajanja va von kraju.

Gospodarske zgrade i kuće za život, povezane med sobun va sela i zaselki, nasljeđe su nigdanjeg graditeljstva, va ko spadaju i crikvice, kapelice, natpisi zaklesani va kamik kraj puta i drugo. Del žitka va kući bil je i alat s kin se delalo i se ono ča je trebalo va nigdanjoj kući. Na području Grižane – Belgrad je sedamnajst (17) sel i četrdeset i jedan (41) zaselak.

sela:

1. Grižane – mesto
2. Marušići
3. Franovići
4. Mavrići
5. Barci

zaselci:

- Žafaranići, Banija
Maršilije
Hreljci, Šmiti
Jelenčići, Modruna, Katnari
Peska, Blažičevići, Bartići

6. Šarari	-
7. Saftići	Blata
8. Miroši	Papići
9. Dolinci	Kovači, Srkoći, Bani
10. Kamenjak	Rupi, Barci
11. Belgrad	Bijondići
12. Baretići	Gobići
13. Antovo	Balasi
14. Vele Bašunje	Čitkovići
15. Blaškovići	-
16. Kostelj I.	Mužinići /Dolčići/, Juričići, Vojvodići, Zajam, Rošići, Gaj, Tulići, Bolješići, Barbarići, Pećinovi, Pilaši, Balasi, Pelići
17. Kostelj II.	Karlići, Golci, Melehi, Katunari, Mužinići, Gladi.

Sa ova sela i zaselki spadali su va nigrdanju Općinu Grižane – Belgrad se do 1952. leta, kad je ukinuta općina.

Da bi se dobila ča bolja slika jednoga sela potribno je reč nič više o načinu gradnje kuć i sela. Tu se posebno ističu volte, kameni stupi, balature, poneštre, nadvoji vrat za va dvor (portali), konstrukcija kuće, raspored nutarnjeg prostora kuće i drugi elementi gradnje ki svedoče o vrimenu kad su nastali.

Nigda je na prvon mestu sakog gospodarstva bila senarica, štala i dobra kornoba, zač je to bil temelj tadašnja žitka familije. Kasnije će se puno toga prominit i na prvo mesto će prit prostor kadi je živela čeljad.

Makar se najde dosta sačuvanih slik ke svedoče o prošlom vrimenu, nažalost, Vinodolska dolina ni još dosta graditeljski i etnografski istražena ni obrađena, a s vrimenom je dosta starih objekti i kuć uništeno i preuređeno po novon stilu vrimena. Interes da se izuči stara arhitektura, ko i za druge starine, ovdi je dosta slab, a baš to bi trebal bit temelj opće društvene klime da se pokaže bogatstvo prošlosti ovoga kraja i celoga Vinodola, zač je najviše va svitu poznatih zidari i klesari bilo upravo z ovoga kraja.

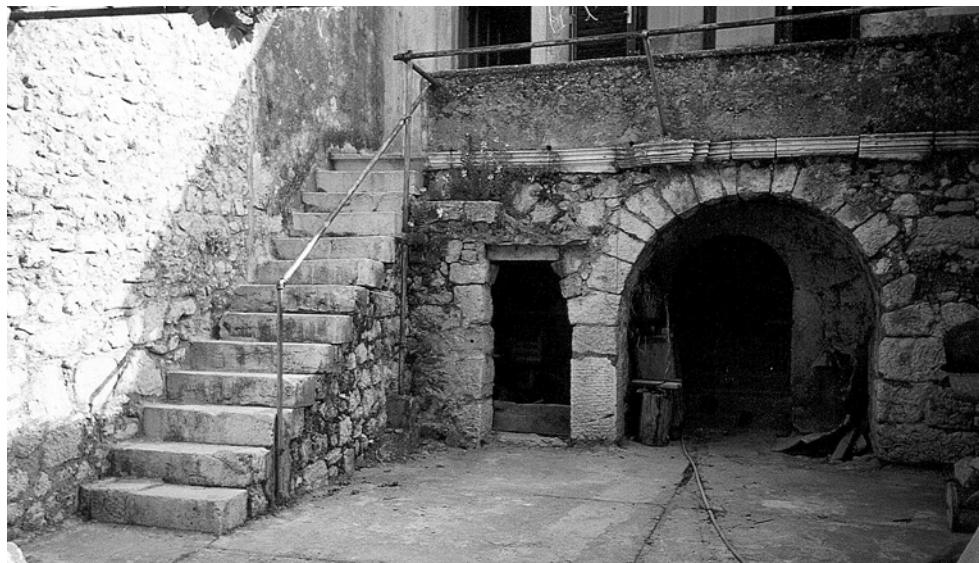
Griško-belgradska sela bila su ko nika vrat zajednice va koj su skoro svi imeli isto prezime i bili su rodbinski povezani. Poticali su valjda z iste zadruga, ka se kasnije ženidbun i mnogobrojun dicun dilila, ali su ostali tu nigdi oko dvora s kog su potekli. Dugo se ostajalo va krugu doma, pa ispada da je celo selo bilo jedna kuća. Sela su dobila ime najviše po prezimenih, ko npr. Barci od Barac, Marušići od Marušić, Miroši od Miroš, Saftići od Saftić, Šarari od Šarar, Blaškovići od Blašković, Barbarići od Barbarić, Pilaši od Pilaš, Karlići od Karlić i dr. Ima i onih sele ka nimaju naziv po prezimenu, ko ča su Grižane (mesto) kadi su najstarija prezimena Papić, Jakovac, Stipaničić i dr., ili Dolinci (Likarić, Kovač, Juriša i dr.), Kamenjak (Barac, Franić, Matić, Malinarić, Lušićić i dr.) i druga sela.

Crikva i vjera imale su veliki značaj za zbližavanje ljudi kad su se sastajali va Grižah na maši sahu nedilju ili za vrime drugih blagdani (za Uskrs, Božić, Martinju i dr.). Saku nedilju na placi va Grižah mladež se sastajala poslje maše i vičirnje. Za vičirnjun mladež je tancala uz mišnice i sopili stari hrvacki tanac. Pivale su se stare pisme na tanko i debelo. Mladež se lipo oblačila, se ki će pred kin lipče. Tu su se i upoznavali, pa dolazi i do ženidbi mladih z raznih sel. Napredak je bil i početak upisa va župne matične knjigi, čega do tad ni bilo. Velika pažnja posvećivala se gradnji kapelic, zavjetnih crkvic i održavanju sakralnih objekti.

Prvo čin su se ovdí ljudi bavili bil je uzgoj blaga i delo na zemlji, pa su i prve nastanbe bile takove da su odgovarale takovon načinu življenja. Najvažniji je bil prostor za blago kraj koga je bil skroman prostor za čeljad. Va starije vrime spalo se va potkrovlju na slami i to cela familija zajedno. Kako će jačat se veća potreba obrađivanja zemlje, sela će dobivat se veći značaj poljoprivredno-seljačkih domaćinstav. Delaju se kuće za gospodarstvo i za familiju tzv. kuće na pod. Va doljnjen delu kuće, ukopanon va zemlju, bila je konoba i štala za blago (kravi, ovce, koze i dr.), a na podu (katu) prostor za stanovat. Bilo je dosta kuć ke su imele oblik slova L, povezane s balaturun i natkrite strmon. Građene su od kamika s debelimi zidi od 0,70 do metar debljine. Žbuka se delala od zemlje čr-ljenice, peska i gašenog japna. Va najstarije vrime kameni se va zidu povezivalo s ilovačun, sičenun slamun i peskon, ki se je pobiral po putih kamo bi ga nanesla voda iza dažja.

Va dvoru spred konobi bile su volti, kih još i danas ima. Z dvora se va gornji del kuće hodilo zvana zidanimi stupi, sklesanin od kamika, na balaturu ka je imela prema dvoru parapet. Z balature se hodilo va gornje prostorije. Nigda su poneštre na kućah bile male, obzidane s entilji. Prema predaji delale su se male poneštre zato jer se prema veličini i broju poneštar plaćal porez. Plafon va kamari bil je dosta nizak (od 2,10 do 2,30). Pregradni zidi delani su od pletera, žbukani ilovačun i zaglađeni finun žbukun od peska i japna. Va Sali (hodniku) na plafonu je kotorata kroz ku se po stubi gre na sufit. Na bočnom delu sufita (lastavici) je poneštrica (vidilica, špijalnica).

Prve kuće ke imaju posebno štalu počele su se zidat va 19. viku, kada su i dvori počeli dobivat ukrasni portali sklesani od kamika s natpisom leta kad su udelani, imenom gospodara kuće, a niki i s imenon majstora klesara. Kegod kuće imaju va sridini portala uklesano IHS. Krajem 19. i početkon 20. vika za nike kuće i gospodarske zgrade dobivale su se već i građevinske dozvole od Poglavarstva općine Grižane – Belgrad, va kih su propisani uvjeti gradnje kuće s obaveznun septičkun jamun i zahodon va dvoru. Dok su se ranije kuće pokrivalo šindrun, počinju se pokrivat sa žlipci zamazani meltun. Va to vrime grade se i dimnjaki na krovu, kih do tada ni bilo. Dvori su se obzidjevali z visokimi zidi, a jedan del dvora bil je popločen kamenimi pločami. Skoro va sakon dvoru moral je bit

Stara griška kuća – dvor i konoba

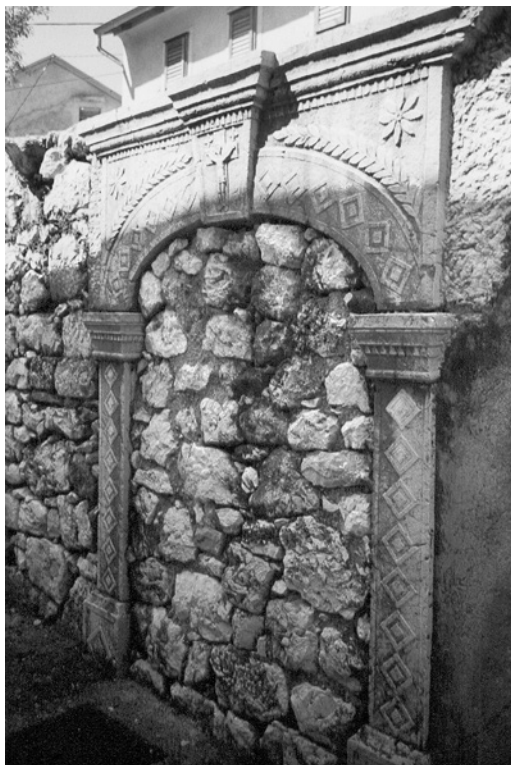
baras. Blizu kuće ili va dvoru bila je senarica va koj se držalo seno i stilja za pod blago. Ako je senarica bila premala seno se zdivalo na stog na zato određeno mesto, ko sej zvalo «stožišće».

Dvajseti vik prnesal je puno promin va semu pa tako i va gradnji i uređenju kuć. Stariji članovi familije ostaju va starih kućah, a za mlade počinjju se delat nove, modernije kuće. Minja se način gradnje kuće s većun upotrebun novih industrijskih materijali ko ča su ciment i boja. Kuće dobivaju finiji izgled, odvaja se prostor za življenje od gospodarskog dela. Postaju veće i ranija stambena površina od 40 do 50 m² povećava se na 80-100 m². Visina plafona povećava se od 2,30 do 2,90 cm. Šire se otvori poneštre i male poneštrice, obložene kamenimi entilji, zaminjuju se većin poneštrami ke su zvani ukrašene špaletami od žbuki.. Isto tako ukrašavane su i fasade. Delaju se veća ulazna vrata za kuću ko i druge vrata va kući. Na katu se delalo obično pet poneštar okrenutih prema jugu. Vrata i poneštre najviše su se farbale zelenun farbun. Mesto vanjskih skalini za kat delaju se znutri drvene skale s drvenun ogradun.

Va dvoru su se počele delat štirne za kišnicu s krova. Gradnja je počela početkon 20. vika, a najprije su jih počeli delat oni ki se delali va Meriki i drugdi po svitu, zač je ciment bil jako skup. Va kuhinji je bilo ognjišće načinjeno od cigli s kamenim rubon okolo ognjišća. Znad njega bila je napa i visela su komojstra s kotličén ili pinjatun za kuhat kašu i palentu, a kuhalo se je i na tronogah va železnon loncu. Kraj ognjišća obavezno su bili popičak i žarač. Tu je obavezno bila i čriplja (peka) pod kun se je pekai kruh, meso, povitica (kolač), kronpir i drugo. Čriplja je bila glavni predmet kraj ognjišća, a bilo jih je većih i manjih.

Kad sej čriplja stavljala na žeravicu toplotna familija je znala da će se peč kruh ili ča boljega za pojist. Kruh se ni pekao saki dan, nego su palenta i kaša bile glavno jilo saki dan v jutro i večer, a nigda i za obed. Od kuhinjskih predmeti tu su bili: banak (170x70x70 cm) va kon se držala muka, smok, fažol, jačmik, sol i drugo, stalaža va podu za lonci, padele, surice, čriplje, pijati i dr. Zemljeni sudi držali su se na polici ka je visela na zidu. Još je bil va kuhinji žličnjak s kuhačami i žlicami, palentar, solenica, lopiž, filar, malinac za kafu, broštulin, sviča – uljenica (lojanica), kopanjica va koj se misil kruh, tučaljnik (mužar), a sidelo se na trišpitu ili klupi.

Kraj ulaznih vrat va kuhinju bilo je kameno brentišće na kon je stala brenta i golidica za vodu. Na kljinu je visela oprta za brentu (široka 4-6 cm, dugačka 4-6 m). Dok još ni bilo

Portal

lampi na petrolj svitilo se lučon i lojanicun. Prve pegle bile su na žeravicu i železne uloške ki su se toplili, ke su se rabile se dok ni prišla elektrika va kuću pedesetih do šezdesetih let 20. vika. Skoro svako gospodarstvo imelo je žrna za mlit žito i kukuruz. Žrna su imela dva teška obla brusna kamika. Podešavali su se prema tomu kakovo se žito mlelo, na finije i grublje, a vrteli su se ručno.

Nigda se spalo va potkrovlju na senu i slami na podu, a kasnije je cela familija spala va jednoj kamari na kavaletih. Va kamari bila je škrinja va koj se držala blagdanja roba i se drugo ča je bilo vridnije. Škrinju je obično prnesla nevesta za dotu. Pod kraj 19. vika kamara postaje važniji del kuće, s modernun postiljun na koj je bila slamnica i štramac od domaće vuni. Štramac je bil težak, zač je va njen bilo i do 26 kil vuni. Takov štramac bil je za postilju od «pršoni i pol» (osoba i pol). Za više dice stavljala se još jedna postilja da se cela familija ne riva va jednoj postilji. Kamara je još imela: pikabet, boro, komodin, stol i dvi kantridi, zrcalo na zidu, viseću lampu na petrolj ka je visela na plafonu, ukrasni sag na zidu uz postilju, svete sliki i čašica za blagoslovljenu vodu znad postilje, sliki familije iznad bora, voščenu sviču-kružak na komodinu kraj postilje. Va komodinu ili pod posteljun držala se vrčina.

Dio etno zbirke

Za postilju se rabilo tri vrsti pokrivala tkanih od domaće vuni: debela bela ponjava, debelo i grubo tkani gunj i barakan ili biljac, tanoga tkanja i različito ofarban. Kušini su najviše bili napunjeni perin od domaćih kokoš. Priko postilje pokrivala se koltra, ukrasno tkana od domaće vuni ili lana, a va novije vrime štikana ili heklana. Složena roba po vrsti i boji zvala se «gib» i to je bila najveća vridnost va kući. Gospodarica kuće slagala je su bolju robu i bila je jako dična ako je imela peču lanenog platna (oko 40 m) za dotu kćeran. Kad bi prišal va kuću niki koga je familija štimala obavezno se pokazivala roba, posebno belina, zač je roba bila dika kuće. Belina se nigda držala va škri-nji, a pojavun bora drži se va njen. Boro ima tri do četiri škabelina va kih je uredno složena poštirvana speglana bela roba.

Konoba je bila jako važna za saku familiju i morala je bit fanj velika. Va njoj se spravljalo se ono ča je kroz leto velikin trudon priskrbjeno, a najvažnije je bilo vino. Bačve s vinon bile su va jednon kraju konobi, a va drugon kraju bili su trapi za kronpir, koromadu, mirlin, ciklu i dr. Kadi ni bilo trape se to držalo va staroj bačvi ili maštelu. Va jednon kantunu konobi bili su drveni okruti za kiselit zeli, ripu i parenicu. Blizu vrat od konobi stala je i škrinja za hranu i žito.

Posebno se pazilo na bačve i se ča rabi oko vina i dela va trsi. Za sitni alat bila je va zidu prnjača kadi su se držale škare za rizat trsi, kosirići, kosirice, nabijači za bačve nabijat, kanelice za otakat vino, čepi, okna i dr.

Pod va konobi bil je zemljeni, od ilovače, a cela konoba bila je s tri strani ukopana pod zemlju, tako da je temperatura pogodovala dobroj kvaliteti vina. Od vina bila je najpoznatija žlahtina, ke je danas, nažalost, se manje.

Kad je već tuliko rečeno o konobi, treba nič reć i o trgadbi i pripremi za nju. Celi tjedan pred trgadbun zamaču se i polivaju vodun okruti i pripravljaју za trgadbu, a to su bačve, mašteli, kabli, brneti, toš za mastit grozdovi i druge posude. Nakon toga bačve se moraju dobro oprat ribačun kefun i nabit obruči. Za dobro vino potrebne su zdrave i čiste bačve i dobra konoba.

Dok je Vinodol bil pun trsi i grozdova, vinorodan, za vrime trgadbi se pivalo na se strani i veselju ni bilo kraja. Do Martinje govorilo se da «vino kuha», a za Martinju se zapiraju čepi na bačvah, zač je mast prestal kuhat i nastalo je «mlado vino». Griško vino najviše je bilo od male i velike žlahtini. Kako je sv. Martinu posvećena grička crikva, za Martinju se va Grižah posebno obilježaval «dan mladoga vina», ča se održalo i do danas.

Vino se i prodavalo, na veliko i na malo. Mirilo se va drvenoj brenti ka je bila označena s brukvami ko mera od 10 do 15 litar. Brenta se stavljala na kamik ki se zval «mernik», postavljen pod livel. Mernik je imela saka kuća va konobi ili pod voltun, a velik je bil oko 45x45 cm.

Stočarstvo je bilo osnov žitka na ovin našin škrtin prostorima. Držalo se krupno i sitno blago, a najviše ovca, zač se od njih dobivalo mliko, meso i najviše potrebna vuna. Cela familija, od najstarijih do najmlađih, brinula se oko blaga. Najviše vrimena zimala je paša ovac. Radi toga organizirala se paša «na red» za jedno ili više sel. Saki dan ovce je pasla druga kuća na planini ili va dolini (Doljna stran). Na paši su starije ženi prele ili plele, a dica su pazila na ovce i vraćala jih kad bi šle malo dalje.

Velika briga bila je oko štali kadi je živelo blago. Saka vrst blaga imela je svoj kotac. Po sridi štale bil je kanal kroz ki se cidila mokrača od blaga va trumbu. Blago je moralo bit na suhu, pa se je gnoj ispod njega redovno čistil i nosil va gomilu.

Nigda je bilo puno ovac radi vuni, ka se prela za tkanje i pletenje robi i obuće. Od kože su se delale ženske kotige i muški kožufi i šubare.

Osin ovac bilo je i dosta krav tako da se mogal delat sir i prodavat mliko. Mlikarice su sakodnevno nosile mliko va Crikvenicu na dogovoreno mesto ili na placu, kadi su ga slobodno prodavale. Na ta način ženi su puno pomogle povećanju kućnog prihoda, a nigdi je prodaja mlika i sira bil jedini prihod familije. Prodavale su se i vunene muške čarapi i ženske sokne i čarapi. Takov način zarade zadržal se je se do 60-ih let 20. vika. Čarapi i preja minjali su se za kronpir i fažol va Gorskon kotaru.

Kako va Vinodolu ni bilo dosta ravnica za pašu blaga i za seno, na početku leta cele su familije skupa s blagon šle va šumu, ka se znad Vinodola prostire prema Gorskon kotaru se do Liča. «Va gori», kako Vinodolci zovu tu svoju šumu i imanja va njoj, ostajalo se se do jeseni, kad se ponovo vraćalo doma. Još od starih vrimen «va gori» su se zidale kućice po plasah griške i bribirske šumi, tako da su se stvorila cela mala naselja, ko ča su Laz, Suha, Planjava, Zaplanjava, Lukovo, Maševo, Ravno i druga.

Va vrtih kraj kućic sadil se je kronpir, zeli (glavice), salata, mirlin, koromada, fažol i dr. Pojedine familije imele su cela imanja, senokoše i šume. Va gori se puno delalo. Z gorun se živelo zač je ona bila del života, ona je pojam velikog dela, puno hoda, naročito žen ke su se zgori nanosile seno na svojih plećih na

«balah», kako se zval teret sena. Da bi se z balun digla žena najprije kljekne, druga ju žena oprti (ili se sama oprti), rukami se upre va zemlju i teškun mukun digne. Brime je znalo bit tako veliko da ženi spod njega samo nogi vire i čoviku se čini da je seno živo i da se samo pomiče naprvo. Kadagod se z gori i po dva-put nosila bala sena doma, a najviše se seno i drva vozilo na kolih. Makar je bilo teško na si kraji odzvanjala je pisma. Oni ki su doma čekali slušali su dal se čuje pisma na Pridvi, Borbinju, Lučcu, Kavraniću, Klančacu, Zabralu i drugin mesti vrha Planini.

Cela je gora va to vrime odzvanjala od pisme, smiha i veselja mladeži, škripi kol, brušnje kosac i ojkanja po sih brigi.

Va gori se jila prosta hrana, najviše kaša i palenta s mlikon ili s vinon. Kruh se pekao na ognjišću «pod čripljun», najviše za kosce i težaki. Kronpir se je dosta jil, najviše cel kuhan i va hrani, a nediljun se je pekao i «pod čripljun», kadagod uz malo mesa.

Va goru se hodilo se do početka Drugog svetskog rata. Nakon rata, nič zbog nasljeđene tradicije, a nič radi odmora, Vinodolci ponovo va letnje doba rado gredu v goru. Obnovljen je jedan del kućic ke su va Drugon svetskon ratu spaljene od talijanske vojske, a uzidane su i nove. Sad, međutin, puno se manje va gori dela, ne kosi se za blago, ne nosi se bali, već se samo oko kućic dela nič vrta.

*Ženi nose vodu va brentah studenca – Šarari, 1964.
S desna: Marija Lušičić, Anka Šarar, Margareta Lušičić*

Familije sad gredu v goru više radi užitka va šumi i friškog zraka da se malo maknu od svakodnevnih obavez. I dok su prije ljudi hodili v goru pišice po tri do četire ure sad se gre s auti.

Familija je živela va jednoj kući, a najstariji član bil je glava obitelji, gospodar familije. Tri do četiri generacije živele su skupa va jednoj kući. Gospodara kuće se slušalo i on je određival ča će se ki dan delat. Složnost familije bila je bitna za njen ugled, ki se čuval na si načini.

Žena je va kući bila se. Ona raja dicu, doji, odgaja, kuha, pere, dela va trsih i na njivi i upravlja celin gospodarstvom. Nikad ni bez dela, vavik joj je v ruki pletivo ili vreteno. Mora bit uzor familije, moral joj je bil na visini i retki su bili slučajji da je žena prevarila muža. Ženi na plećih nose brimena, vodu va brenti (ranije va lodrici, žbanjki i fućiji), košaru i se drugo ča je bilo potrebno. Oprta i srp bili su vavik ženat v rukah.

Muški su delali teža dela. Kopali su novinu za trsi sadit, brali drva, kolci, tesali stabri, vodili brigu o volih i konjih ako su jih imeli, rizali i vezali trsi i delali ko zidari po svitu od ranog proljeća do Martinje i dalje. Za zaradun se moralo hodit po svitu, zač prihoda od zemlje, blaga i vinograda ni mogal pokrit se potrebi domaćinstva. Naši su ljudi bili prisiljeni poč na delo dugo od kuće, pa i u inozemstvo. Oni su bili na dugo poznati ko vrsni zidari, klesari i kamenari. Odlaskom muških od kuće domaćinstva su ostajala bez muške radne snagi sa starimi ljudi, ženami i dicun. Polovicun 19. vika najviše se hodilo na delo va Austriju, Mađarsku, Češku, Rumunjsku, Francusku i va druge zemlje Europe. Već krajem 19. vika počelo se iseljavat va Sjevernu i Južnu Meriku, a zatim va Australiju, Afriku i Perziju. Ta put je puno koštal, i do 200 forinti, tako da se posuđivalo za strošak, a na kuće se radi toga stavljala tabulacija. Puno naših ljudi ni se nikad vratilo doma, najviše z Južne Meriki. Nevesti s dicun takovih ki se nisu vratili, ostale su živit s roditelji muža.

Naši ljudi ki su delali po svitu sega su se odricali kako bi ča više poslali familiji ili prnesli kad pridu doma. Va to se vrime zidalo puno novih kuć upravo zahvaljujuć našin vridnin ljuden ki su zarađivali po svitu. Nosili su doma i zlatne lire i tad počinje moda da se delaju zlatni zubi. Kupuju se već i šivaće mašine «Singerice», ke su koštale i do 150 dolari, ča je tada predstavljalo veliki prestiž.

Bez obzira ča je puno ljudi bilo po svitu zemlja se redovito obrađivala. Ljudi su jedan drugomu pomagali kopat zemlju i okapat trsi. Delalo se va grupi od 10 do 12 i više težaki, bez plaće. Kopalo se «na slog», danas jednomu, jutra drugomu. Kad se hodilo mimo težaštva pozdravljalo se «Sriću Bog daj!», a težaki bi odgovorili «Bog daj Bog!». Na njivi kadi se kopalo bil je obavezno barilac s vinom da se težaki okripe.

Nigdanji težaki su nestali, a ostale su samo uspomene i divan kako se nigda delalo i živelo. Od zori do mraka čovik je stvaral i delal, krčil grmi da bi dobil njive i ravnice, zidal kuće, slagal gromače, čuval ovce i drugo blago, sadil trsi,

črišnje i smokve i to se sa svojih deset prsti, bez velikog novca i kapitala, samo s puno truda i pota. Vavik sej puno delalo, a malo uživalo. Danas je puno zapušćenih i napušćenih kuć, pomalo se ruše i prodaju za vikendice.

Dolaze niki drugi ljudi od sakud, ki ne osjećaju dah prošlog vrimenta ovoga kraja. Niš jin ni sveto, običaji, tradicija, smokva, črišnja, gromača, konoba, volta, a pogotovo trs. Konobi su prazne, senarice se pretvaraju va garaže, a po starih kućah raste brščan, ostruga, škrebut i lipi klesani entilji i nadvoji zarasli su va ton.

Sa je srića ča naši ljudi, kih je sakud, vole ovaj naš lipi kraj. Za nas ki smo ovdi rojeni nigdir ni lipče, pa nas duša boli kad vidimo da nič propada. Iako nas je rasuto sakud po svitu ne zaboravljamo ovaj kraj, zač sakud je poč, ali vavik je najdraže prit ondi kadi si rođen i kadi ti je koren.

*Marija Šarar r. Barac (24. IX. 1844. - 18. V. 1938.)
z brimenon – lancunon vija za pod blago (snimljeno 1930.)*

RJEČNIK LOKALNIH IZRAZA

- BALA - teret sijena koji nosi jedna žena
 BALATURA - terasa
 BANAK - drveni sanduk za držanje hrane
 BARAS - brajda
 BARILAC - drvena posuda za vino (2 do 3 l)
 BLAGO - stoka
 BORO - komoda
 BRIME - breme
 BROŠTULIN - posuda za prženje kave
 BRŠČAN - bršljan
 ČA - što
 ČAGOD - štogod
 ČRIPLJA - peka
 ČRIŠNJA - trešnja
 DAŽ - kiša
 DIČAN - ponosan
 DIVAN - govor, pričanje
 DVOR - dvorište
 ENTILJ - klesani kamen oko vrata i prozora
 FAŽOL - grah
 FILAR - fenjer
 FUČIJA - plosnata okomita bačvica od 5 do 10 l
 GOLIDICA - drvena posuda za vodu s ručkom
 GOMILA - gnojnica
 GROMAČA - suhozid od neobrađenog kamena
 HRASNICA - oruđe za kopanje, uže od motike, slično krampu (pijuku), ali bez šiljatog dijela
 JAČMIK - ječam
 JAPNO - vapno, kreč
 JIN - im (njima)
- KA - koja
 KAMARA - soba
 KANTRIDA - stolica
 KE - koje
 KLJIN - klin
 KOLTRA - prekrivač za krevet
 KOMODIN - noćni ormarić
 KOMOJSTRA - kovani lanac na kojem visi kotlić iznad ognjišta
 KON - kojem
 KONOBA - podrum
 KOPAT NA SLOG - način kopanja, kada težaci poredani jedan do drugog istodobno zamahuju motikom
 KOROMADA - komorada, gomoljasto povrće
 KOTIGA - ženska zimska odjeća od sukna i jagnječeg ili ovčjeg krzna
 KOTORATA - otvor na stropu na Sali (hodniku) kroz koji se ljestvama ide na tavan
 KOŽUF - kratki kaput od jagnječeg ili ovčjeg krzna
 KRUŽAK - namotana svijeća od voska
 KUŠIN - jastuk
 LASTAVICA - zabat na kući
 LIPČE - ljepše
 LODRICA - plosnata bačvica od 30 litara
 LOPIŽ - glineni lonac
 MALINAC - mlinac za kavu
 MAŠA - misa
 MAŠTEL - drvena kaca
 MELTA - žbuka, mort
 MERIKA - Amerika
 MIRLIN - mrkva
 MIŠNICE - gajde

- MORDA - možda
MUKA - brašno
NEVESTA - snaha
NIČ - nešto
NOVINA - prekopana zemlja rigolanjem
NJAZLO - gnijezdo
OKRUTI - drveno posuđe (bačve, kablovi, brente i dr.)
OPRTA - vunena tkanica dugačka 4-5 m, široka 4-6 cm, plašćenica
OSTRUGA - divlja kupina
PADELA - posuda niža od lonca, ranjgla
PARAPET - kamena ograda
PARENICA - domaće crno zelje, raštika
PIJAT - tanjur
PIKABET - ormar
PINJATA - željezna posuda za kuhanje kaše i palente
PLAFON - strop
PONEŠTRA - prozor
POPIČAK - žarač
POT - znoj
PRNEST - donijeti
PRNJAČA - udubljenje u zidu, niša
SA - sva
SALA - hodnik
SAKA - svaka
SAKUD - posvuda
SE - sve
SENARICA - sjenik
- SI - svi
SKALE - drvene stepenice
SMOK - masnoća
SOPILI - sopele, neka vrst trube
STABAR - debeli kolac kalan i tesan od hrastova drva
STUPI - kamene stepenice
SUFIT - tavan, potkrovlje
SURA - posuda s jednom dužom ručkom
ŠKABELIN - ladica
ŠKREBUT - vrsta biljke povijuše
ŠTIRNA - cisterna za vodu
ŠTRAMAC - madrac
TABULACIJA - intabulacija, uknjižba prava vlasništva, zalog za dug
TRGADBA - berba grožđa
TRIŠPIT - uska drvena klupa bez naslona
TRUMBA - odvodni kanal za vodu
VA - u
VIK - vijek, stoljeće
VOLTA - kameni luk
VRČINA - noćna posuda
ZVIRAT - izvirati
ŽRNA - žrvanj, ručni mlin
ŽLIBAC - crijep (kanalica)
ŽBAMJKA - mala plosnata bačvica od 3 do 10 litara
ŽIVA VODA - izvor voda
ŽITAK - život

Sažetak

Griško-Belgradski kraj čini sedamnaest sela sa zaselcima, od kojih je svako selo činilo malu zajednicu, najčešće od porodica istog prezimena, što ukazuje na njihovo nastajanje. Najviše prostora u članku pridaje se opisu kuća, njihove unutrašnjosti i bliže okoline, načina života, rada i odnosa u njima. Temelj ljudske zajednice bila je familija, sa sebi primjerenom strukturom odnosa i ponašanja, obveza i prava. Prostorna slika ovog kraja zadržana je do danas, ali su nastupile velike promjene i to gotovo u svakom pogledu. Rad je pisan griško-belgradskim lokalnim govorom, te je zato u prilogu rječnik lokalnih izraza.

Ključne riječi

Griško-belgradski kraj, zaseoci, obilježja, postajanja i razvoj, današnja situacija, običaji, kultura življenja, socijalni odnosi.

Summary***Katica Barbarić* • VILLAGES OF GRIŽANE
AND BELGRAD THROUGH HISTORY**

The region of Grižane and Belgrad consists on seventeen villages and each of them constitutes a small community, mainly of families with the same surname, which indicates their provenience. This article concentrates on description of houses, their interior, gardens, ways of life, work and relations. The basis of this community was the family with a specific structure of relations and behaviour, duties and rights. The environmental picture of this region remained unchanged until today, although there were many changes in certain aspects. This article is written using the dialect of the mentioned region but has a vocabulary of local expressions.

Keywords

Region of Grižane and Belgrad, villages, characteristics, development, actual situation, customs, culture of living, social relations.

Bilješka o autorici

Katica Barbarić, amater-istraživač lokalnih prilika u Grižanama, u mirovini.

